

การจัดการศึกษาในสังคมไทยสมัยต่าง ๆ

การจัดการศึกษาในสังคมไทย แบ่งเป็น 3 ยุคหลัก ๆ

1. การจัดการศึกษาของไทยในอดีต
2. การจัดการศึกษาของไทยในยุคเปลี่ยนแปลง (ช่วงปฏิรูปการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 5 ถึงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2)
3. การจัดการศึกษาของไทยในยุคปัจจุบัน (ช่วงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน)

การจัดการศึกษาของไทยในอดีต

1. สมัยสุโขทัย
2. สมัยอยุธยา
3. สมัยธนบุรี
4. สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-4)

การจัดการศึกษาในสมัยสุโขทัย

สภาพสังคม

การปกครองแบบบิดาปกครองบุตร พระมหากษัตริย์ทรงยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปกครอง พระองค์ทรงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชน บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์

การจัดการศึกษา

1. การศึกษาของประชาชนทั่วไป สถานศึกษาคือวัด พระสงฆ์เป็นผู้สอน เน้นสอน จริยศึกษา สอนอ่าน เขียน ภาษาบาลี สันสกฤต และยังมีการศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ สืบทอดวิชาชีพระดับด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม
2. การศึกษาของเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ สถานที่ศึกษาอยู่ที่สำนักราชบัณฑิต เรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปกครองประเทศ การทำงานที่เกี่ยวข้องกับราชการ

การจัดการศึกษาในสมัยอยุธยา

สภาพสังคม

- การปกครองเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
- พระมหากษัตริย์ยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการปกครองประเทศ
- การศึกษามีศูนย์กลางอยู่ที่ วัด

- มีการติดต่อทางการค้ากับต่างประเทศ และเผยแผ่ศาสนา โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเฉพาะชาวโปรตุเกส ฝรั่งเศส ทำให้มีความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ด้านต่าง ๆ เข้ามา และที่เข้ามา มีบทบาทมาก คือ การสอนศาสนา ในสมัยนี้จึงนับว่าเป็นยุคทองแห่งการศึกษาและยุคทองแห่งวรรณคดี

สภาพการศึกษา

1. การศึกษาของประชาชนทั่วไป สถานศึกษายังคงอยู่ที่วัด เน้นการศึกษาด้านจริยศึกษาและพุทธศึกษา และศึกษาวิชาเพิ่มเติม เช่น ภาษาจีน ฝรั่งเศส ขอม และศึกษาวิชาชีพที่ได้รับจากชาวต่างประเทศด้วย เช่น วิชาหล่อปืนไฟ ตำรายาบางอย่าง ตำราอาหาร ฯลฯ

2. การศึกษาของเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ ศึกษาที่สำนักราชบัณฑิต และการศึกษาวิชาหนังสือชั้นสูง วรรณคดีไทยเพื่อฟัง ย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ หรือผู้ทรงนิพนธ์ต้องมีความรู้เป็นอย่างดี

3. การตั้งโรงเรียนสอนศาสนา เนื่องจากชาวตะวันตกเข้ามาเผยแผ่ศาสนา โดยมีบาทหลวงมิชชันนารีคอยควบคุมดูแล

4. การส่งบุตรของเจ้านายไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชรับสั่งให้ส่งเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ จำนวน 12 คน ไปศึกษายังวิทยาลัยในปารีส นับเป็นการเริ่มต้นส่งเสริมการศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ของชาติตะวันตก

5. การสร้างแบบเรียนภาษาไทย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระโหราธิบดีแต่ง “แบบเรียนจินตามณี” ขึ้น ซึ่งเป็นแบบเรียนเล่มแรกที่ใช้ต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

การจัดการศึกษาในสมัยธนบุรี

สภาพสังคม

หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นช่วงเวลาของการทำนุบำรุงซ่อมแซมบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ การศึกษาสมัยนี้จึงยังไม่ได้พัฒนาเท่าที่ควร

สภาพการศึกษา

วัดเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงทำนุบำรุงการศึกษาโดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมและรวบรวมหนังสือ ตำราต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่เพื่อใช้เล่าเรียนต่อไป

การจัดการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ 1-4

สภาพสังคม

- บ้านเมืองยังไม่สงบสุขเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีการทำสงครามเป็นระยะ ๆ

- ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ไม่เสื่อมคลาย และยังเจริญขึ้น
- กลับมาติดต่อกับชาวตะวันตกอีกครั้ง

สภาพการศึกษา

1. การศึกษาของประชาชนทั่วไป การศึกษายังคงเหมือนเช่นในสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา บ้านเมืองยังไม่สงบ เด็กผู้หญิงมีโอกาสได้เรียนหนังสือ และมักส่งเด็กผู้หญิงไปอยู่ตามตำหนักเจ้านายในวังเพื่อเรียนรู้ขนบธรรมเนียม วิชาความรู้ กิริยามารยาท และฝึกหน้าที่อยู่งาน

2. การศึกษาของเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ เรียนรู้หลักการปกครอง ตำราพิชัยสงคราม ส่วนเจ้านายผู้หญิงศึกษาเกี่ยวกับราชประเพณี ระเบียบวินัยของฝ่ายใน การศึกษาของเจ้านายฝ่ายในพัฒนาขึ้น เห็นได้จากการวรรณคดี ซึ่งแปลจากพงศาวดารต่างประเทศเป็นภาษาไทย เช่น สามก๊ก ราชอิริยาช ฯลฯ

3. การเริ่มต้นเปิดกว้างด้านการศึกษาวิชาการและวิชาชีพ จะเห็นได้จากการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในสมัยรัชกาลที่ 3 จนกลายเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย ทำให้เผยแพร่ความรู้สู่ประชาชน โดยเฉพาะตำราวิชาต่าง ๆ ที่จารึกไว้

4. การพิมพ์หนังสือไทย เช่น หมอแผน บิช บรัดเลย์ ได้ตั้ง โรงพิมพ์และหล่อตัวพิมพ์ภาษาไทยเพื่อเผยแพร่คำสอน ออกหนังสือพิมพ์ที่ชื่อว่า “บางกอกรีกอเดอร์”

5. การสร้างแบบเรียนภาษาไทย มีแบบเรียนเพิ่มขึ้น ได้แก่ ประถม ก กา ประถม ก กา หัดอ่าน สุนันทกุมาร ประถมมาลา อักษรนิติ

6. การตั้งโรงเรียนของหมอสอนศาสนา ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตั้งโรงเรียนสอนศาสนา สอนภาษาอังกฤษ และวิทยาการตะวันตก เช่น โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย

7. การพัฒนาความรู้วิทยาการสมัยใหม่ เช่น สมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงจ้างนางแอนนา เลียวโนเวนส์ มาสอนภาษาอังกฤษแก่พระราชโอรสและพระราชธิดาในราชสำนัก

การจัดการศึกษาของไทยในยุคเปลี่ยนแปลง (ช่วงปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2)

สมัยรัชกาลที่ 5

- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาษาและวิทยาการจากต่างประเทศ

- ประเทศตะวันตกมีนโยบายคุกคามประเทศแถบเอเชีย เพื่อล่าเป็นอาณานิคม รัชกาลที่ 5 จึงต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัย โดยเริ่มต้นจากการเลิกทาส และเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาให้เป็นระบบยิ่งขึ้น เรียกว่ามีการ “ปฏิรูปการศึกษา”

วิธีการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5

- ทรงมุ่งผลิตคนเข้ารับราชการ
- ทรงมุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง
- ทรงมุ่งที่จะดำรงพระพุทธศาสนา
- การจัดตั้งสถานศึกษา จัดตั้งโรงเรียนหลวง และโรงเรียนเพื่อประชาชนทั่วไป
- การจัดทำแบบเรียน พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งแบบเรียนหลวง 6 เล่ม
- การตั้งกรมศึกษาธิการ
- การทำหลักสูตร นำแผนการศึกษาของญี่ปุ่นมาใช้ แบ่งเป็น สายสามัญ และอาชีวศึกษา

สมัยรัชกาลที่ 6-ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สมัยรัชกาลที่ 6 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1

ประสบปัญหา “คนล้นงาน”

สมัยรัชกาลที่ 7 ประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ภาวะเศรษฐกิจของโลกตกต่ำ

มีการดูลข้าราชการและลูกจ้างออกจากงาน

เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

การจัดการศึกษา

1. ด้านการจัดการศึกษาและขยายระดับการศึกษา การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนดให้เด็กไทยทั้งชาย-หญิง 7-14 ปี ต้องเข้าเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน เกิดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้แก่ ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

2. การสร้างสถานศึกษา เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน) เพื่อฝึกนักเรียนให้เป็น “สุภาพบุรุษ” เกิดโรงเรียนสอนวิชาชีพเพิ่มขึ้น โรงเรียนพาณิชยการ โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนฝึกหัดครู ฯลฯ

3. การพัฒนาแบบเรียนภาษาไทย แบบเรียนเร็วเป็นแบบเรียนไวยากรณ์เล่มแรก ต่อมาขยายชั้นเรียนสูงขึ้น ก็มีแบบเรียนสยามไวยากรณ์ ในสมัยรัชกาลที่ 7 มีแบบเรียนใหม่และแบบสอนอ่านใหม่ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พ.ศ. 2495 มีแบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้า ของนายกี้ กิรติวิทย์สาร นิทานร้อยบรรทัดของกระทรวงศึกษาธิการ แบบสอนอ่านชุดสุตา คาวี ของนายอภัย จันทวิมล ฯลฯ

4. การพัฒนาหน่วยงานด้านการศึกษา สมัยรัชกาลที่ 6 ตั้งกรมมหาวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลที่ 7 ตั้งกรมวิชาธิการ (กรมวิชาการ) และใน พ.ศ. 2484 กระทรวงธรรมการได้เปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

5. การพัฒนาหลักสูตร ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการแก้ไขร่างโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 เพื่อสนับสนุนให้มีการสอนวิชาชีพ ในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีการร่างแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 เน้นการศึกษาทางอาชีพ การศึกษาเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น เพิ่มหลักสูตรว่าด้วยหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

การจัดการศึกษาของไทยในยุคปัจจุบัน ช่วงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน

สภาพสังคม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง

การเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ส่งผลต่อความคิด จิตใจ และการกระทำจากระบบสังคมเกษตรกรรมที่มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีวัดเป็นศูนย์กลาง กลายเป็นสังคมแบบ “วัตถุนิยม” ดันรนแข่งขัน รั่ววัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น มีลักษณะเป็น “โลกไร้พรมแดน” ซึ่งมีผลต่อการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ในด้านการศึกษามีความก้าวหน้า ดังนี้

1. การพัฒนาทางการศึกษา

มีสถานศึกษาเกิดขึ้นมากมาย และหลายด้าน เกิดกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เน้นการใช้เทคโนโลยี เปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ เช่น Active Learning Problem-based Learning

2. การพัฒนาหลักสูตร

มีการปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติ การพัฒนาหลักสูตรเน้น “คน” เป็นสำคัญ มีการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

3. การพัฒนาแบบเรียนภาษาไทย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำหนังสือเรียน มีหนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน

รายการอ้างอิง

โกชัย สาริกบุตร และ สมพร สาริกบุตร. (2523). *แนวการวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียน (ฉบับปรับปรุง)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์.

เบญจวรรณ สุนทรากุล. (2550). *วิวัฒนาการแบบเรียนไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพชรภรณ์ รื่นรมย์. (2546). *ก้าวอย่างของแบบเรียนไทย. ใน วิชาการวิจัย* (น. 87-110). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

รังรอง เจียมวิจักขณ์. (2561). *แบบเรียนภาษาไทย: พัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน*. ปทุมธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสริมแสง พันธุมสุต. (2530). พัฒนาการของแบบเรียนหลักภาษาไทย: วิเคราะห์เฉพาะแบบเรียนหลักภาษา
ขั้นต้น. สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัมพร แก้วสุวรรณ. (2548). การวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

เอกสารประกอบการสอนวรรณคดี อัจฉริยะบดี